

VISDOMMENS IDÉHISTORIE - FRA OLDTIDENS EGYPTEN OG INDIEN TIL DET 21. ÅRHUNDREDE

Trevor Curnow

Wisdom. A History

Reaktion Books Ltd, 2015

192 sider, £24.55

Den danske mystiker og filosof Martinus påpeger i sin bog *Logik* fra 1938, at menneskeheden er blevet borte fra sit eget livs dybeste mysterium. Den moderne vestlige verden har da også på både godt og ondt været aftegnet af den naturvidenskabelige revolution, oplysningstiden og teknologiens tidsalder samt etableringen af den rationelle stat og den politiske økonomi. Denne udvikling medfører ikke alene, at religionerne, men tillige at idealiseringen af visdom, bliver fortrængt til fordel for teknisk rationalitet og målbar viden. Det gælder på sin vis også inden for filosofien, der ellers oprindeligt bliver defineret som en søgen efter visdom. I kølvandet på René Descartes og især Immanuel Kant omformes filosofien nemlig til et mere og mere snævert videnskabeligt og akademisk fag, der er optaget af argumentation og logik, begrebsafklaring og udredning af grundlaget for sprog og viden, politik og moral.

I det 19. og 20. århundrede begynder en række kritiske intellektuelle – fra Søren Kierkegaard og Friedrich Nietzsche over Martin Heidegger, Theodor W. Adorno og Max Horkheimer til Michel Foucault og Ulrich Beck – imidlertid at stille spørgsmålstegn ved holdbarheden i det vestlige fornuftsprojekt. Her i det 21. århundrede ser vi en stadig mere udbredt erkendelse af, at menneskets videnskabelige rationalisering og teknologiske kontrol hverken er ubegrænset eller bæredygtig. Som de britiske sociologer Paul Heelas og Linda Woodhead har demonstreret i *The Spiritual Revolution* fra 2004, er vi samtidig vidner til fremkomsten af en ny form for spiritualitet. Det vil sige spirituelle idéer og praksisser, der overtager religionernes tidligere rolle i erkendelsen af, at den nuværende videnskab og teknologi ikke har formået at give os svar og løsninger på tilværelsens dybeste spørgsmål. På tilsvarende vis ser vi en stigende genoplivning af interessen for fænomenet visdom, der afspejler globaliseringen og går på tværs af de traditionelle kulturskel.

Den britiske filosof Trevor Curnow har påtaget sig den prisværdige opgave at

skrive visdommens historie. Det gør Curnow på en måde, der netop overskrider den traditionelle idéhistories fokus på de vestlige idéers historie og den intellektuelle histories typiske fokus på tænkningens udvikling. Visdommen er lige præcist en mere global, universel og dybdegående erfaring, som Curnow især mener findes hos vise mennesker. Det vil sige mennesker, der har en højt udviklet bevidsthed, udviser en særlig indsigt i det menneskelige – og sommetider i det guddommelige – og som besidder en klogskab til at håndtere alle livets udfordringer med.

Curnows ambition med bogens første – og ind imellem lovligt faktuelle – tre kapitler er at give os en fornemmelse af, hvordan de tidlige myter, kulturer og religioner udviser en stor mangfoldighed i forståelsen af visdom. På trods af de kulturelle forskelle er visdommen overvejende blevet knyttet til kulturskabende kræfter, særlig kreativitet og moralsk forbilledlighed. Samtidig aftegner der sig et billede af tre gennemgående typer af vismænd, nemlig meget spirituelle mennesker, særligt lærde mennesker og endelig store statsmænd. Et af afsnittets mere kuriøse, men også mest interessante eksempler er visdommens inkarnation gennem tricksteren i myter og folkesagn. Mens kulturheltens rolle er at etablere samfundets normer og regler, spiller tricksteren puds og bryder konventionerne for at minde os om, at de netop kun er konventioner. Som det også bliver eksemplificeret hos især de hellenistiske kynikere og de kinesiske taoister, befinder vismanden sig netop på samfundets grænse som en outsider.

I bogens fjerde kapitel giver Curnow et indblik i visdomslitteraturen, der i sig selv udgør et særdeles interessant problem, eftersom nogle af historiens største filosoffer og vismænd – f.eks. Sokrates, Epiktet, Pyrrhon, Jesus, Buddha og Muhammed – aldrig selv skrev noget ned. Som Curnow også ganske rigtigt påpeger, kan man heller ikke læse sig til visdom. Det var da også stoikernes pointe, at visdommen først og fremmest afspejlede sig i et menneskes valg og handlinger, og derfor kunne skrivning og læsning af tekster aldrig være andet end underordnet. Alligevel byder historien så på en vis mængde visdomslitteratur, der ofte har fungeret som en slags pædagogiske hjælperedskaber til at instruere folk i kunsten at leve det gode liv. Nogle af de mest interessante eksempler er den tidlige indiske brahmanlitteratur, den buddhistiske Prajnaparamita og dele af den hebræiske bibel.

Efter et næste kapitel om divination, der i det væsentlige omfatter varselstyding, tager Curnow fat på de forskellige opfattelser af visdom, som kan findes inden for filosofien i forskellige kulturer og på forskellige historiske tidspunkter. Her får vi

ikke alene et indblik i den kinesiske taoisme og konfucianisme, den tidlige indiske filosofi og den islamiske filosofi, som Curnow skildrer som en udpræget vestlig filosofi. Vi får også et indblik i den vestlige filosofi fra antikkens Grækenland, hellenismen og Rom frem til og med renæssancen. Med en afsluttende og vigtig bemærkning om, at den vestlige filosofi netop har mistet interessen for visdommen siden 1700-tallet. I den samme periode har skrivningen af filosofiens historie desuden – og måske netop derfor – haft et udpræget hovedfokus på Platon og Aristoteles som filosofiens egentlige ophavsmænd. Dette hovedfokus afspejler sig blandt andet i den britisk-amerikanske filosof Alfred Whiteheads – ifølge mig, dybt fejlagtige – udsagn om, at filosofiens historie blot udgør fodnoter til Platon. Curnows ambition om at skrive visdommens historie indebærer da også, at han ikke tildeler hverken Aristoteles eller Platon nogen afgørende historisk nøglerolle. I stedet fokuserer han faktisk mere på de hellenistiske og romerske filosoffer, der hovedsageligt tilhører fire store filosofiske skoledannelser, som går under navnene kynisme, stoicisme, skepticisme og epikuræisme. Her finder vi nemlig ikke mindst i meget udpræget grad en forståelse af filosofien som en praktisk livskunst, der er baseret på et visdomsideal.

Bogens syvende kapitel begynder med et indblik i magi, der handler om at besidde særlige kræfter til at kunne påvirke ydre begivenheder. Magiens historie omfatter blandt andet alkymien, der ganske interessant er baseret på en bestemt lære om 'transformation', som kun kan varetages af særligt indviede. Taoisme og yoga indeholder i den forbindelse en idé om indre alkymi, der retter sig mod en indre åndelig renselse. Ofte ud fra et håb om at overvinde eller imødekomme døden. Herefter giver Curnow et indblik i mysticismen, der betegner en særlig form for indvielse med henblik på at komme i indre nærkontakt med det guddommelige. Som læsere får vi derfor en kortfattet indføring i den indiske yoga, den jødiske Kabbalah, den kristne gnosticisme og den muslimske sufisme, som – med en vis undtagelse af gnosticisismen – er genstand for en stærkt stigende global opmærksomhed i disse år.

Efter et lidt svagt ottende kapitel om ordsprogenes betydning, giver Curnow et særdeles interessant samtidsdiagnostisk perspektiv på visdommens placering i det aktuelle samfund. Siden 1960'erne har New Age bevægelsen ikke mindst fået en enorm udbredelse ud fra et oprindeligt afsæt i en række vestlige modkulturer. New Age kan karakteriseres som en slags eklektisk selvspiritualitet, der stadigvæk udgør et oprør imod enhver form for institutionaliseret religion. Det vil især sige den

kristne kirke, men også andre konventionelle trossamfund, der netop er baseret på menneskeskabte og ofte undertrykkende dogmer og regler, mens spiritualitet snarere handler om at sætte ånden fri. Som en enkeltstående lille misser, omtaler Curnow her den indiske guru Bhagwan Shree Rajneesh, også kaldet Osho, som den ægte vare, selv om Oshos dybe åndelighed i høj grad kan betvivles, blandt andet set i lyset af, at Osho ejede verdens største samling af Rolls Royce. I det 21. århundrede ser vi også en række bestræbelser på at videnskabeliggøre visdommen samt fremkomsten af en helt ny slags vismandsfilosofi. På trods af sin nye form trækker vismandsfilosofien både på den gamle folkelige tradition for kloge mænd og koner samt en særlig filosofisk tradition fra Pythagoras, Sokrates, Epiktet og flere andre for at forstå filosofien som en udpræget mundtlig praksis.

Curnows bog er langt fra altomfattende, men den skal til gengæld roses for at levere et solidt idéhistorisk blik for visdommen som et særdeles komplekst og ualmindeligt aktuelt fænomen. Samtidig lader Curnows bog netop til at åbne det idéhistoriske felt for et fænomen, der er svært at beskæftige sig med inden for fagets traditionelle rammer.

Anders Dræby